

Odling av bt-bomullen förstörde marken

Till byn Nkqonqoweni kom en representant för ett textilföretag med löften om en ljusare framtid om byborna bara gick över till bomullsodling. Nya jobb och bättre ekonomi lät bra. Alltför bra, visade det sig.

NOMBUSO TIKANA GRANSKAR DYSTERT den kala, hårda marken där bara några sega ljungliknande buskar växer. Inget gräs, trots att gräset frodas intill den forna åkerplätten.

– Vi vet inte riktigt varför, men sedan vi odlade den där bomullen här har inget kunnat gro på marken.

Nombuso är en av bönderna i byn Nkqonqoweni. För fyra år sedan kom Andrei, en agent för textilfabriken Da Gama, till byn. Företaget, som har som slogan ”The Good Hope Textile Corporation”, menade att marken i området skulle lämpa sig för bomullsodling.

Byborna ville egentligen odla potatis, majs och andra grönsaker, men hade, trots påstötningar, inte fått den finansiering för stängsel de har rätt till från jordbruksdepartementet.

Da Gama erbjöd sig nu att ordna med stängsel om bönderna kunde enas om att upplåta sin mark för deras bomull. Andrei förklarade att satsningen skulle innebära fler arbetstillfällen och en bättre ekonomi i byn. Jordbruksdepartementet rekommenderade byn att skriva på för att den slipper vara en börda för staten. Ett kontrakt skrevs under och odling av bt-bomull, en genetiskt modifierad bomullsvariant som är hårdig mot angrepp från vissa insekter, började odlas.

MEN NÄR BOMULLEN I NKQONQOWENI var redo att skördas infriades inte löftet att odlarna skulle få 250 rand per hektar. Istället fick byborna veta att de skulle få 50 cent per kilo bomull. Strax insåg de att det tar en hel dag att plocka ett kilo. Ersättningsnivån var dock inte nämnd i kontraktet och de fick veta att de ingått ett lån som de var skyldiga att betala tillbaka. Lånet hade bekostat bomullssatsningen inklusive stängsel. Om de inte kunde betala tillbaka hade banken rätt att ta deras mark.

Nkqonqoweni ligger i före detta hemlandet Ciskei, ett område som apartheidregimen gav status som en ”självständig stat”. Detta var en del av de 13 procent land som uppläts åt de dryga 70 procent av befolkningen som kategoriserats som afrikaner. Dessutom genomförde apartheidregimen i dessa områden storskaliga program som ledde till att landsbygdsbefolkningen förlorade stora delar av både boskap och mark.

När det nya Sydafrika 2002 inledde den gröna revolutionen under namnet *Massive Food Production Programme*, MFPP, i Östra Kapprovinsen, där Ciskei och Transkei ligger, skulle allt bli annorlunda. MFPP skulle öka jordbruksproduktionen och främja den ekonomiska utvecklingen. En viktig aktör i MFPP, både som leverantör och som rådgivare, blev det multinationella, agrokemiska företaget Monsanto.

UTVECKLINGEN FÖLJDE SAMMA MÖNSTER som på andra håll. Initialt gavs stöd och krediter för småbrukare som ville köpa in sig i projektet. Förutsättningarna var bland annat att de skulle ersätta sina traditionella grödor med hybrider och GM-grödor och använda industriella gödnings- och bekämpningsmedel. Marken måste nu brukas med en gröda i taget och dessutom gemensamt. I många av de byar där MFPP introducerades har projektet fallerat.

Varför marken förstörs är oklart. Byborna tror att det beror på att bomullen var genmodifierad. Kanske hade Da Gama fel från början när de konstaterade att marken lämpade sig för bomull. De ogräsmiddel som även bomull kräver kanske slog ut den normala vegetationen. Kanske fick byn inte den utbildning och det stöd som krävs för att odla en för dem tidigare ökad gröda.

Djup splittring rådde nu i Nkqonqoweni. De flesta fördömde hela satsningen medan några fortfarande var lojala mot Andrei och departementet. Da Gama avblåste emellertid projektet och hotade att inkassera lånet. Byborna gav upp bomullsodlingen och släppte in kor och getter på fälten. Några av djuren dog. Kanske för att giftiga bekämpningsmedel använts på odlingen, medel som även blåst in över bostäderna som ligger nära fälten. Snart insåg man att inget ville växa på dessa åkrar.

”FOLK ÄR LATA. DE VILL BARA BLI FÖRSÖRJDA av myndigheterna och tar inga egna initiativ.” Det är en åsikt som ofta hörs från både myndigheterna i Östra Kapprovinsen och Monsanto som svar på varför MFPP misslyckats. Detta enligt en studie från Sveriges Lantbruksuniversitet gjord i byn Xopozo som deltog i MFPP.

Där Nombuso Tikana står odlades bomullen. Nu vill inget växa där.

Foto: Viktoria Olausson

Men orsakerna kan ha varit svårigheten att nå en marknad, att man valt fel område eller fel bönder. Småbönderna i Xopozo har inget svar på frågan om varför programmet misslyckades. De var inte involverade i planeringen och vet därför inte vad planen gick ut på från början eller hur programmet egentligen var utformat.

Nombuso odlar fortfarande majs till familjen på ett annat stycke mark. Nu måste hon köpa frön som sannolikt är GMO de

med, för de sorter som ärvt över generationer är borta. Nombuso vet inte för enligt sydafrikansk lag behöver inte fröproducenten uppge om det är GMO. Hur det ska gå med markbiten som ödelagts av bomullen vet hon inte heller. Antingen läker jorden, eller så inkasserar Da Gama lånet och konfiskerar marken. Framtiden är mycket osäker.

VIKTORIA OLAUSSON
East London